

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 073 "Менеджмент"
першого (бакалаврського) рівня**

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2017

УДК 005.334(07.034)

P49

Укладачі: В. О. Коюда
О. М. Костіна

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту.
Протокол № 9 від 31.03.2017 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Ризик-менеджмент : методичні рекомендації до самостійної роботи студентів спеціальності 073 "Менеджмент" першого (бакалаврського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. В. О. Коюда, О. М. Костіна. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 49 с.

Наведено тести та тестові питання за темами навчальної дисципліни, які допоможуть закріпити теоретичні знання і сформувати навички та вміння самостійно обґрунтовувати управлінські рішення. Запропоновано до розв'язання завдання та виробничі ситуації, що будуть сприяти закріпленню теоретично-практичних знань, вмінь і навичок самостійного вирішення, обґрунтування вибору та формулювання висновків щодо ухвалення рішень. Наведено зміст індивідуального науково-дослідного завдання та рекомендації до його виконання.

Рекомендовано для студентів спеціальності 073 "Менеджмент" першого (бакалаврського) рівня всіх форм навчання.

УДК 005.334(07.034)

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2017

Вступ

В умовах ринкових відносин менеджер повинен чітко орієнтуватись в ситуації, що склалась, ухвалювати вірні управлінські рішення з урахуванням рівня їхньої ризикованості. Вивчення ризику, характерного для діяльності конкретного підприємства, може допомогти знизити непередбачувані витрати, що виникають випадково, пов'язані з вибором однієї з можливих альтернатив під час ухвалення управлінського рішення особою будь-якого рівня управління. Формування висококваліфікованого спеціаліста потребує самостійності у проведенні аналізу, досліджень, розв'язанні виробничих ситуацій і вміння обґрунтовувати вибір у реальних виробничо-організаційних умовах господарювання підприємства.

Закріплення теоретичних основ з навчальної дисципліни "Ризик-менеджмент" здійснюється через одну із ефективних форм підготовки – це самостійна робота студентів протягом викладання лекційного матеріалу та розв'язання практичних завдань. Ці складники будуть сприяти: закріпленню теоретичних та практичних аспектів управління ризиками у діяльності підприємства; опануванню комплексу навичок пізнання, аналізу, оцінюванню, вибору з обґрунтуванням відповідних варіантів; формуванню науково-дослідного й аналітичного світогляду та вмінню ефективного використання у практичній діяльності.

Мета самостійної роботи – формування самостійності у процесі вирішення поставлених проблем (чи питань), сприяння розвитку творчості та індивідуального підходу для вибору найбільш обґрунтованого варіанту.

Самостійна робота навчальної дисципліни "Ризик-менеджмент" вміщує:

1) перелік питань для самоконтролю, тести та вибір правильних відповідей із запропонованих альтернатив за відповідними питаннями цієї навчальної дисципліни;

2) виконання відповідних завдань (розв'язання задач та ситуацій) з поясненням вирішення та письмовим оформленням і обґрунтуванням висновків ухваленого рішення на основі варіативного вибору;

3) індивідуальне науково-дослідне завдання – розгляд ризиків щодо проектів розвитку на підприємстві й обґрунтування рекомендацій і пропозицій щодо управління ризиками у діяльності підприємства.

1. Загальні методичні рекомендації

Сутність і необхідність самостійної роботи (рис. 1.1. – 1.5) полягає у:

1) отриманні теоретичних положень навчальної дисципліни (лекція).

2) закріпленні теоретичних аспектів цієї навчальної дисципліни щодо:

формування вмінь і навичок щодо обґрунтування вибору та прийняття управлінського рішення на основі вибору альтернативи (практичні заняття);

формування власного бачення на основі аналізу та дослідження основних проблем за потенційними джерелами інформаційної бази (практичні заняття);

3) формуванні самостійності у процесі підготовки до навчальної дисципліни (самостійна робота):

вміння самостійно узагальнювати та систематизувати погляди фахівців, досвіду і власних наукових досліджень та обґрунтовувати результати у процесі розроблення (формування) та ухвалення управлінських рішень;

вміння самостійно проводити відповідні розрахунки на основі власних чи наявних підходів і визначення ефективності того (чи іншого) управлінського рішення або ухвалення проекту;

4) опануванні існуючих методичних підходів (або власно розроблених) та проведення відповідних розрахунків (індивідуальна робота):

в межах визначеного поля дослідження окремої проблеми проводиться пошук літературних та інших джерел, їхні систематизація, узагальнення й обґрунтування або пропозиції найбільш доцільних систем визначення або оцінювання. На цій основі проводиться аналіз звітності підприємств, виявляються основні тенденції та визначаються пріоритети його розвитку. Крім того, на основі теоретичних знань, розрахункових даних обґрунтовуються напрями подальшого розвитку підприємства та рекомендації по удосконаленню його діяльності.

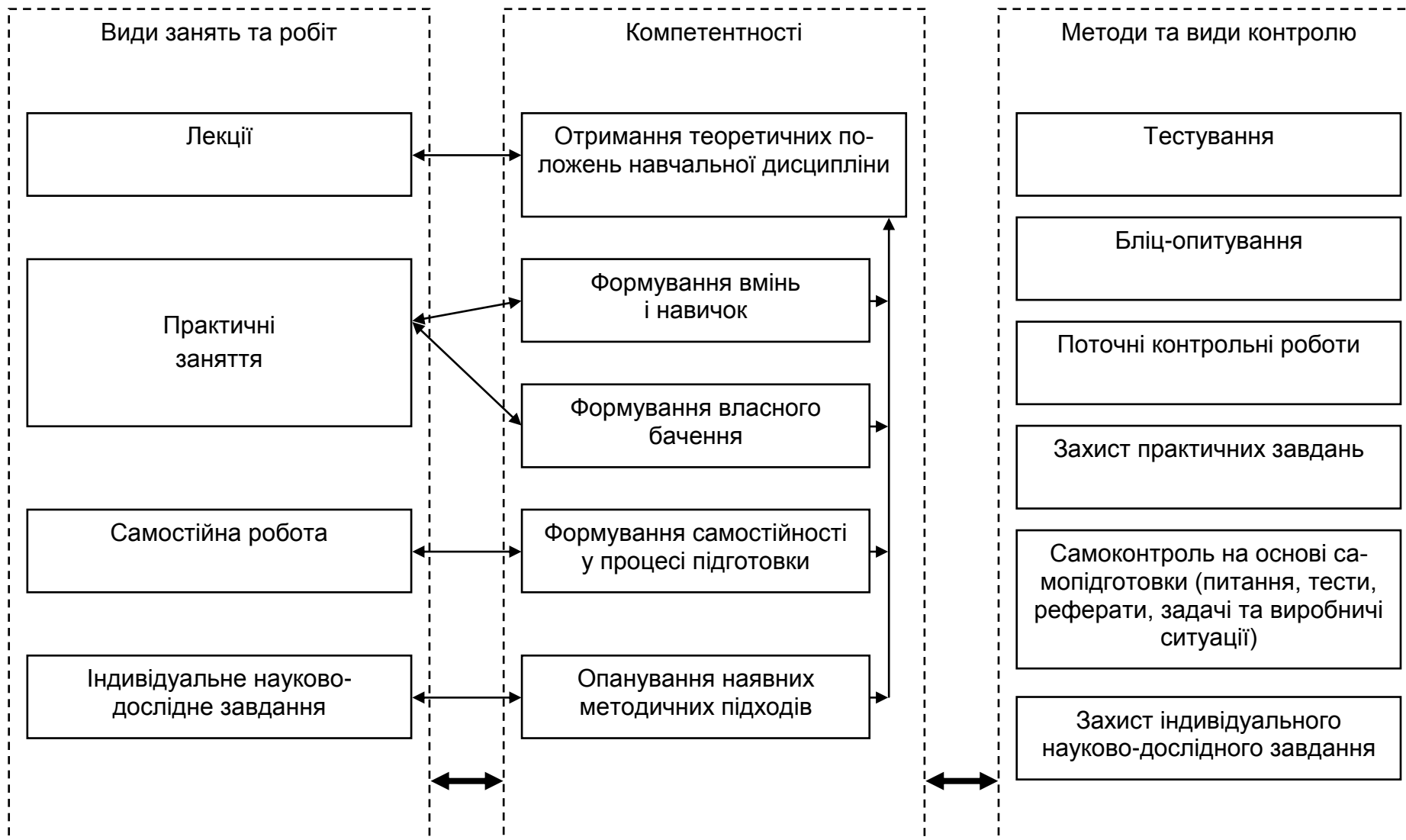

Рис. 1.1. Складники навчальної дисципліни

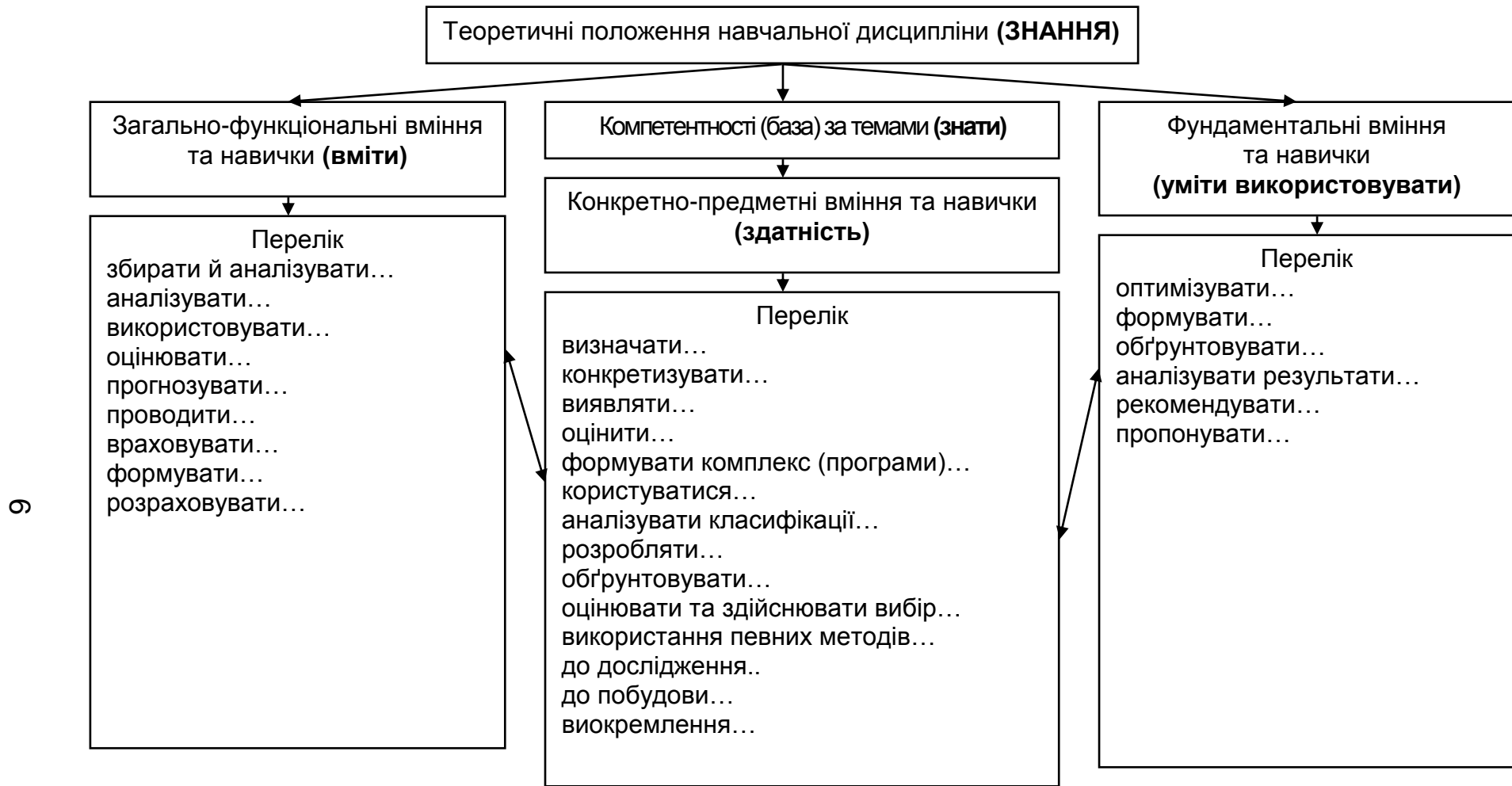

Рис. 1.2. Теоретичні положення навчальної дисципліни

Рис. 1.3. Професійні компетентності

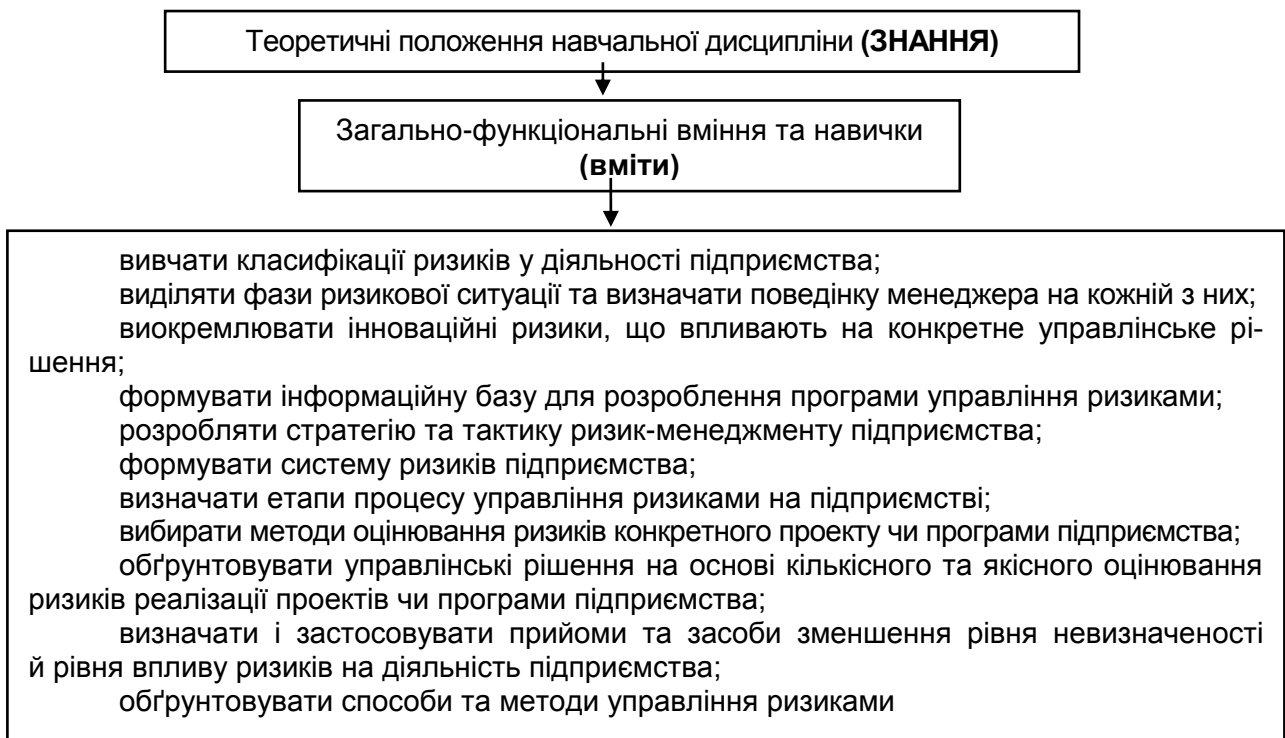

Рис. 1.4. Загально-функціональні вміння та навички

Рис. 1.5. Конкретно-предметні та фундаментальні вміння та навички

Види та методи контролю

1. **Тестування.** Одним із методів контролю є тестування, яке спрямоване на вибір можливих варіантів у процесі визначення сутності, характеристики, факторів впливу на те чи інше явище, дію, залежність і т. п. Тести пропонуються за усіма темами (закриті, на відповідність, ситуативного характеру).

Оцінка за тестами (O_t) визначається за формулою:

$$O_t = \frac{M}{N} \times B, \quad (1.1)$$

де M – кількість вірних відповідей студента;

N – загальна кількість вірних відповідей;

B – максимальна оцінка за результатами тестування.

Цей метод контролю може бути використано у поточному та підсумковому контролі протягом вивчення цієї навчальної дисципліни.

2. **Бліц-опитування** – вибір і обґрунтування однієї або декількох правильних відповідей із запропонованих альтернатив на поставлені питання.

3. Поточні контрольні роботи **вміщують**:

відповіді на теоретично-практичні питання щодо аналізу, виявленню, оцінюванню та обґрунтуванню методів зниження впливу ризиків на конкретно-виробничу ситуацію у діяльності підприємства;

розв'язання задач щодо оцінювання втрат у випадку виникнення ризикових ситуацій та обґрунтування доцільності ухвалення того чи іншого управлінського рішення.

4. **Захист практичних завдань.** Після проведення відповідних розрахунків за кожним практичним завданням (чи відповідній ситуації) на основі мети й обґрунтованого вибору найкращого варіанту (зроблено висновок) студент захищає його викладачу. Цей захист вміщує: знання щодо проведення розрахунків; теоретичних аспектів; обґрунтування проведеного вибору альтернативи на основі системи показників.

5. **Самоконтроль** на основі самопідготовки. Під час самостійної роботи щодо підготовки до практичних занять, поточного модульного контролю та заліку студент повинен самостійно:

- знайти джерела інформації з цієї навчальної дисципліни (з конкретних питань);

- опрацювати відповідні джерела, систематизувати й узагальнити досліджені питання для підготовки до усіх видів контролю;
- розв'язати запропоновані задачі та виробничі ситуації на основі методичного підходу, який буде визначатися студентом самостійно;
- відповідати на тести за усіма темами.

6. **Захист індивідуального науково-дослідного завдання** полягає у тому, що:

1) на основі виконаної індивідуальної роботи студент доповідає основні положення проведених розрахунків і обґрунтований вибір щодо поставленого завдання;

2) доповідь уміщує власний погляд студента щодо опанування рекомендованого методичного підходу до розв'язання обумовленої проблеми (конкретна проблема окремого суб'єкту господарювання, проекту чи вирішення виробничої ситуації);

3) студентом може бути запропонований власний методичний підхід до розв'язання конкретної проблеми та порівняння з рекомендованим підходом.

2. Завдання для самостійної роботи студентів

2.1. Тести для самостійної роботи

1. Загальне визначення ризику – це

А дії в умовах невизначеності, що ведуть у кінцевому результаті до переваги успіху над невдачею

Б дії в умовах визначеності, що ведуть у кінцевому результаті до переваги успіху над невдачею

2. Ситуація ризику – це

А така ситуація, коли є можливість кількісно та якісно оцінити степінь імовірності того чи іншого варіанту

Б така ситуація, коли відсутня можливість кількісно та якісно оцінити степінь імовірності того чи іншого варіанту

3. Ризик плану дій існує на стадії

А вибору рішення

Б реалізації рішення

4. Необхідно виділити основні елементи, взаємозв'язок яких визначає сутність "ризиків"

А можливість відхилення від передбаченої мети

Б імовірність досягнення бажаного результату

В відсутність впевненості у ході досягнення поставленої мети

Г можливість настання несприятливих наслідків при здійсненні тих або інших дій

Д матеріальні й інші втрати, пов'язані зі здійсненням обраної альтернативи в умовах невизначеності

Е матеріальні й інші втрати, пов'язані зі здійсненням обраної альтернативи в умовах визначеності

Є очікування загрози, невдачі у результаті вибору альтернативи та її реалізації

Ж очікування вдачі у результаті вибору альтернативи та її реалізації

5. Господарський ризик – це

А діяльність суб'єктів господарювання, пов'язана з подоланням невизначеності неминучого вибору

Б діяльність суб'єктів господарювання, пов'язана з подоланням визначеності неминучого вибору

6. Класифікація ризиків відбувається за такими ознаками (встановіть відповідність)

А за природою виникнення 1 локальний ризик

Б залежно від етапу рішення проблеми 2 регіональний ризик
3 галузевий ризик

В за масштабом 4 національний ризик

Г за сферою виникнення 5 міжнародний ризик

Д за ступенем допустимості 6 зовнішній ризик
7 внутрішній ризик

8 мінімальний ризик

9 підвищений ризик

10 критичний ризик

11 недопустимий ризик

12 суб'єктивний ризик

13 об'єктивний ризик

14 ризик на етапі прийняття рішення

15 ризик на етапі реалізації рішення

7. Установіть відповідність

А чисті ризики	1 можливість отримання від'ємного або нульового результату
Б спекулятивні ризики	2 можливість отримання лише нульового результату
	3 можливість отримання лише від'ємного результату
	4 можливість отримання позитивних результатів
	5 можливість отримання негативних результатів
	6 можливість отримання як позитивного, так і негативного результатів

8. Корисність ризику – це

А ставлення особи, яка ризикує, до можливого виграшу (або програшу) прямо пропорційне його величині

Б ставлення особи, яка ризикує, до можливого виграшу (або програшу) обернено пропорційне його величині

9. Рішення ризикувати залежить від спеціальних якостей людини

А сміливості

Б боязні

В обережності

Г емоцій

Д страху

Е успіху

Є невдачі

Ж виграшу

З програшу

10. Випадкова подія в математичній статистиці визначається як подія, яка

А може відбутися або не відбутися

Б може відбутися

В не може відбутися

11. Якщо імовірність випадкової події визначається до випробування, яке призвело до певного результату, то чисельне значення цієї ймовірності називають

А апостеріорна ймовірність

Б апіорна ймовірність

12. Якщо ймовірність випадкової події визначається після випробування (дослідження), який призвів до певного результату, то чисельне значення цієї ймовірності називають

А апостеріорна ймовірність

Б апіорна ймовірність

13. Сума ймовірностей двох протилежних подій, тобто таких, із яких в результаті випробування може відбутися або одна, або друга

А дорівнює 0

Б дорівнює 0,5

В дорівнює 1,0

14. Знаючи ймовірність події А, чи можна визначити ймовірність того, що А не відбудеться

А так

Б ні

15. Якщо число випадків, що сприяють події А, дорівнює 0, то ймовірність події А дорівнює 0 і ця подія називається

А достовірною

Б неможливою

В випадковою

16. Якщо число випадків, що сприяють події А, дорівнює загальному числу випадків, то ймовірність події А дорівнює 1 і ця подія називається

А достовірною

Б неможливою

В випадковою

17. Ймовірності (Р) подій знаходяться в межах

А $-0,5 < P < 0,5$

Б $0 < P < 1$

В $-2 < P < 2$

18. Математичне очікування випадкової дискретної величини дорівнює

А сумі добутків кожного можливого значення цієї величини на його ймовірність

Б сумі кожного можливого значення цієї величини на його ймовірність

19. Психологічна теорія рішень містить систему загальних тверджень

А припущення про діяльність людини

Б логічні пропозиції щодо діяльності людини під час прийняття рішень

В логічні пропозиції щодо ухвалення рішень

20. Особистість – це

А система регуляції, яка складається з множини індивідуальних якостей психіки

Б система регуляції, яка складається з множини індивідуальних якостей психіки та множини відносин між цими якостями

В система : зовнішнє середовище, настрої, досвід і характер

21. Людські дії, в тому числі й дії щодо ухвалення рішень поділяються (встановіть відповідність)

А реактивні **1** викликаються простими зовнішніми збудниками

Б проактивні **2** мають місце в складних, динамічних задачах

3 мають місце в складних, динамічних задачах, в яких є невизначеність і відсутня структуризація

22. Сила прагнення до дії залежить від таких факторів

А прагнення до досягнення успіху

Б прагнення до уникнення невдачі

В ймовірність успіху та ймовірність невдачі

Г ймовірність успіху

Д ймовірність невдачі

Е цінність успіху та цінність невдачі

Є привабливість успіху та привабливість невдачі

23. Згідно з гіпотезою про джерело досягнень і невдач людей, їх успіхів і поразок, позитивних та негативних результатів (Дж. Роттер) розрізняють людей з (установіть відповідність)

А внутрішньою стратегією **1** досягнення (людей) перш за все залежать від їхніх особистих якостей

Б зовнішньою стратегією **2** успіх (людей) або невдачі перш за все залежать від зовнішніх сил

24. За характером – задачі, які вирішуються групою, можуть бути

А детерміновані

Б індетерміновані

В ймовірнісні, статистичні та динамічні
Г умови визначеності даних обстановки

Д повна інформація

Е умови невизначеності

25. Стратегії вироблення групового рішення

А стратегія простої більшості

Б стратегія сумування рангів

В стратегія мінімізації відхилень

Г стратегія оптимального передбачення

26. Під час розглядання якостей особистості та рішень, що ухваляються, виділяються такі групи тверджень

А уявлення про завдання з прийняття/ухвалення рішень

Б процес оцінки суб'єктивної цінності наслідків вибору

В корисність вибору

Г оцінка ймовірності настання умов, від яких залежать наслідки вибору

Д опис стратегій вибору поведінки особи

Е аналіз факторів, які керують процесом підготовки

27. Зони ризиків і зона збитку такі (встановіть відповідність)

А безризикова зона

1 область, в якій збитки не очікуються

Б зона допустимого ризику

2 область, де мають місце збитки, які перевищують величину прибутку, що очікується, аж до величини повної розрахункової виручки від підприємництва

В зона критичного ризику

3 область, де мають місце збитки, але вони менше ніж прибуток, що очікується

Г зона катастрофічного ризику

4 область збитків, які за своєю величиною переважають критичний рівень і максимальна величина – це майновий стан підприємства

28. Методика аналізу господарських ризиків містить такі основні етапи

А виявлення об'єктивних і суб'єктивних факторів та передумов виникнення конкретного виду ризиків

Б групування методів пристосування до об'єктивних факторів впливу на суб'єктивні фактори

В обґрунтування виправданості виявленого ризику

Г оцінювання фінансової стійкості підприємства

Д кількісне оцінювання ризику

Е економічна доцільність розробленого проекту з урахуванням ризику

Є кількісне визначення допустимого рівня ризику

Ж розроблення конкретних заходів з управління ризиком

29. Прикладні способи побудови кривої ризику такі

А статистичний

Б експертний

В розрахунковий

Г розрахунково-аналітичний

30. Статистичний спосіб полягає в

А вивченні статистики збитків, які мають місце в аналогічних видах підприємницької діяльності

Б вивченні статистики збитків, які мають місце в аналогічних видах підприємницької діяльності, і встановлюється частота появи певних рівнів збитків

31. Оцінювання експертним способом полягає у

А оцінюванні експертів, щодо підприємницького ризику на основі оброблення думок спеціалістів

Б оцінюванні експертів, щодо підприємницького ризику на основі оброблення думок досвідчених підприємців

32. Розрахунково-аналітичний спосіб – це

А побудова кривої розподілу ймовірностей збитків і оцінювання на цій основі показників підприємницького ризику та на основі теоретичних уявлень

Б побудова кривої розподілу ймовірностей збитків і оцінювання на цій основі показників підприємницького ризику на основі теоретичних уявлень ризику

33. Збитки в підприємницькій діяльності поділяють на

А матеріальні

Б фінансові

В трудові

Г втрати часу

Д спеціальні

34. Управління ризиком – це

А процес виявлення рівня невизначеності

Б ухвалення і реалізація управлінських рішень

В негативний вплив на процес і результати відтворення випадкових факторів

Г забезпечення високого рівня підприємницького доходу

Д забезпечення максимального рівня підприємницького доходу

35. Основою ризик-менеджменту є

А цілеспрямований пошук і організація роботи зі зниження ступеня ризику

Б уміння (мистецтво) отримання та збільшення доходу в невизначеній господарській ситуації

В наявність стратегії та тактики управління

36. Об'єктом управління в ризик-менеджменті є

А ризик

Б ризикові вкладення капіталу

В економічні відносини між господарюючими суб'єктами в процесі реалізації ризику

Г правові відносини між господарюючими суб'єктами в процесі реалізації ризику

37. Ризик-менеджмент як система управління складається з підсистем

А керована – керівна

Б об'єкт – суб'єкт управління

38. Система управління (ризик-менеджмент) містить (встановіть відповідність)

А суб'єкт управління

1 спеціальна група людей, яка через використання різних прийомів і способів управлінського впливу здійснює цілеспрямоване функціонування об'єкту управління

Б об'єкт управління

2 ризик, ризикові вкладення капіталу й економічні відносини між господарювальними суб'єктами в процесі реалізації ризику

39. Вкажіть визначені функції об'єкта управління

А поява ризику

Б вирішення ризику

В ризикові вкладення капіталу

Г роботи зі зниження величини ризику

Д процес страхування ризиків

Е економічні відносини та зв'язки між суб'єктами господарювання

Є організаційні відносини та зв'язки між суб'єктами господарювання

40. Функції суб'єкта управління

А прогнозування

Б організація

В координація

Г стимулювання

Д контроль

41. Ризик-менеджмент як система управління містить

А процес вироблення мети ризику та ризикових вкладень капіталу

Б аналіз оточуючої обстановки

В визначення ймовірності настання події

Г виявлення ступеня і величини ризику

Д розроблення та аналіз варіантів зіставлення (прибутку та ризику за вкладеним капіталом)

Е вибір стратегії управління ризиком

Є вибір прийомів управління ризиком і способів його зниження

Ж здійснення цілеспрямованого впливу на ризик

42. Стратегія ризик-менеджменту – це

А мистецтво управління ризиком в невизначеній господарській ситуації

Б прогнозування ризиків

В розроблення прийомів його зниження

Г розроблення прийомів його знищення

43. Методи зниження господарського ризику такі

А усунення, запобігання ризику

Б підхід від ризиків

В управління ризиком за рахунок зменшення несприятливого впливу факторів на результати діяльності

Г передача, перевід ризику

Д оволодіння ризиком

44. Кредитний ризик виникає

А в процесі ділового спілкування підприємства з його кредиторами

Б в процесі спілкування клієнта з банками, кредитними союзами

та т. п.

45. Мінливість результату – це

А ступінь відхилення очікуваного значення від середньої величини

Б ступінь мінливості значення залежно від величини результату

46. На практиці мінливість результату – це

А середнє квадратичне відхилення

Б дисперсія

В ймовірність

47. Міра абсолютної мінливості – це

А середнє квадратичне відхилення

Б дисперсія

В коефіцієнт варіації

48. Який показник може змінитися від 0 до 100 %?

А середнє квадратичне відхилення

Б дисперсія

В коефіцієнт варіації

49. Якісне оцінювання мінливості (встановіть відповідність)

А до 10%

1 висока мінливість

Б 10 – 25%

2 слабка мінливість

В більше 25%

3 помірна мінливість

50. Якщо ви менеджер організації, то які б ви застосували на практиці типи ризику під час розрахунків ефективності проектів?

А комерційний, інноваційний, науково-технічний

Б комерційний, інноваційний

В науково-технічний

Г виробничий

51. Якщо ви менеджер організації, то які б ви застосували методи зменшення ризику інвестора проекту?

А багатоваріантні

Б одноваріантні

В планові

Г комерційні

52. Визначте поняття "невизначеність" в умовах здійснення проекту

А неповна та нечітка інформація щодо умов реалізації проекту

Б ймовірність комерційного успіху

В очікувані витрати

Г очікуваний обсяг продажу

53. Визначте поняття "ризик" в умовах здійснення інноваційного проекту

А невизначеність щодо можливості виникнення несприятливих ситуацій та наслідків в процесі реалізації проекту

Б неповна та нечітка інформація щодо умов реалізації інноваційного проекту

В ймовірність комерційного успіху

Г очікувані витрати

54. Які є види невизначеності при оцінці проектів?

А невизначеність політичної ситуації

Б неповна та нечітка інформація щодо техніко-економічних показників проекту

В коливання ринкової кон'юнктури, цін, валютних курсів

55. Які є види невизначеності під час оцінювання інноваційних проектів?

А невизначеність природно-кліматичних умов, можливість стихійних наслідків

Б невизначеність цілей, інтересів та поведінки учасників проекту

В неповна та нечітка інформація щодо фінансового стану організацій – учасників проекту

56. Які є види ризику під час оцінювання проектів?

А ризик у зв'язку із нестабільною законодавчою базою країни

Б зовнішньоекономічний ризик

В ризик несприятливих соціально-політичних змін в країні

57. Які є види ризику під час оцінювання проектів?

А ризик у зв'язку із нестабільною економічною ситуацією країни

Б ризик щодо умов інвестування та використання прибутку

В ризик введення обмежень на торгівлю та постачання.

2.2. Тестові питання для самостійної роботи

Виберіть одну або кілька правильних відповідей із запропонованих альтернатив та обґрунтуйте свій вибір

1. Який фактор визначає виникнення ризиків у ході управління інноваціями?

- А** невизначеність інноваційних процесів
- Б** безліч альтернатив під час ухвалення інноваційних рішень
- В** розходження характеристик варіантів реалізації інновації

2. Якщо невизначеність в проекті збільшується, то ризик

- А** зростає
- Б** убуває
- В** не змінюється
- Г** може й зрости, і знизитися залежно від ситуації

3. Що розуміється під невизначеністю під час управління ризиками проектів?

А неможливість повного та вичерпного аналізу всіх факторів проектів, що впливають на результат конкретних проектів

Б відсутність достовірної інформації про стан зовнішнього середовища під час реалізації проекту

В вплив "людського фактору" на хід і результати проекту

4. У чому полягає основне завдання теорії управління інноваційними ризиками?

А обмеження втрат через невідповідність планованого й реального процесів реалізації нововведень

Б розроблення мер профілактики ризиків під час реалізації інновації

В розвиток системи захисту від ризиків під час реалізації інновації

5. Які показники зіставляються у ході обґрунтування інноваційних рішень за допомогою методів управління ризиками?

А міра ризику та корисність інновації

Б міра ризику та ступінь ризику

В ймовірність виникнення ризикової ситуації та її наслідків

6. Які умови виникнення ризику інноваційної діяльності?

А існує кілька варіантів реалізації інновації

Б різні варіанти реалізації інновації мають різну корисність для інноватора

В імовірність виникнення ризикової ситуації є досить високою

Г інноваційна діяльність здійснюється в умовах невизначеності

7. Шанс і ризик проекту

А утворюють повну групу подій

Б характеризують одні та ті ж аспекти інновації

В є основними критеріями під час ухвалення рішень у сфері ризику-менеджменту

8. Управління ризиками становить сукупність мер, що дозволяють

А знизити невизначеність результатів впровадження

Б підвищити корисність реалізації нововведення

В знизити ціну досягнення наміченої мети

9. Які етапи наявні в циклі управління ризиками?

А ідентифікація й класифікація ризиків

Б аналіз й оцінювання ризиків

В розроблення стратегії управління ризиками

Г моніторинг інноваційного процесу й ухвалення тактичних рішень з управління ризиками

10. Які основні цілі управління ризиками у діяльності підприємства?

А прогнозування прояву негативних факторів, що впливають на динаміку діяльності підприємства

Б оцінювання впливу негативних факторів на діяльність і результати впровадження нововведень, заходів удосконалення тощо

В розроблення методів зниження ризиків проектів підприємства

Г створення системи управління ризиками діяльності

11. Інноваційний проект передбачає будівництво нового заводу полімерів і пластмас у певному регіоні області. Які ризики проекту серед перерахованих є чистими?

А ризики стихійних лих

Б ризики порушення екологічних норм у ході експлуатації устаткування

В ризики порушення строків й умов фінансування проекту

Г ризики зміни попиту на продукцію

12. Відповідно до проекту розвитку банку передбачений розвиток системи клієнтського обслуговування в мережі Інтернет. Які ризики проекту серед перерахованих є спекулятивними?

- А** ризики несанкціонованого доступу до клієнтських рахунків
- Б** ризики зміни законодавства в області банківської діяльності
- В** політичні ризики
- Г** ризики появи на ринку банківських послуг іноземних банків

13. Які з перерахованих ризиків ставляться до науково-технічних ризиків інноваційного проекту для створення системи радіокосмічної навігації для автомобільних шляхів?

- А** негативні результати тестових випробувань розробленої системи
- Б** істотне перевищення кошторисної вартості робіт
- В** недотримання строків розроблення проекту
- Г** поява на ринку аналогічної пропозиції

14. Які з перерахованих ризиків відносяться до ризиків правового забезпечення проекту щодо створення спільного підприємства по витягу рідкоземельних металів з відходів і лому?

- А** недооблік особливостей порядку вивозу рідкоземельних металів за кордон
- Б** ухвалення антидемпінгового законодавства в країнах – потенційних імпортерах рідкоземельних металів
- В** недостатня патентна чистота технологічних рішень
- Г** зниження зацікавленості західного партнера в успіху проекту після ухвалення закону, що дозволяє залучення іноземних інвестицій

15. Які з перерахованих ризиків відносяться до ризиків комерційної пропозиції проекту будівництва платних швидкісних автомобільних шляхів?

- А** невиконання постачальниками зобов'язань поставки дорожнього покриття належної якості
- Б** істотне перевищення кошторисної вартості робіт
- В** помилки в оцінюванні потенційної пропускної здатності шляхів
- Г** поява на ринку аналогічної пропозиції

16. Які з перерахованих факторів ризику проектів відносяться до фундаментальних?

- А** політичні фактори
- Б** макроекономічні фактори
- В** галузеві фактори
- Г** регіональні фактори
- Д** науково-технічні фактори (специфіка інновації)

Е техніко-економічні фактори (параметри інновацій і інвестицій)

Є організаційні фактори (особливості процесу реалізації інновації)

Ж інвестиційні фактори (особливості фінансування проекту)

17. Які з перерахованих у питанні 16 факторів ризику інноваційних проектів не відносяться до фундаментальних?

18. Які параметри ризику можна описати якісними показниками?

А ступінь ризику

Б міра ризику

В ризикова ситуація

Г можливість виникнення ризикової ситуації

Д ціна ризику

Е рівень ризику

19. Які параметри ризику з перерахованих у питанні 18 можна описати кількісними показниками?

20. Ранкінг – це

А метод рейтингового оцінювання, заснований на ранжируванні факторів ризику за ступенем їхнього впливу на результати діяльності

Б метод аналізу ризиків, заснований на упорядковуванні факторів ризику по ступені їхнього впливу на результати діяльності

В ранжирування показників за результатами експертизи

21. Які з перерахованих методів відносяться до рейтингових методів оцінки ризику?

А ранкінг

Б попарне порівняння

В рангова кореляція

Г бальне оцінювання

Д скоринг

Е інтервальне оцінювання

Є анкетування

Ж інтерв'ю

З тестові випробування

22. Чи справедливе твердження, що експертними методами можна оцінити тільки якісні показники?

А так

Б ні

23. Чи справедливе твердження, що за допомогою рейтингу неможливо оцінити кількісні показники?

А так

Б ні

24. Експертні методи аналізу ризику переважно використовуються в тому випадку, якщо

А у реалізації проекту беруть участь досить досвідчені фахівці

Б доступна для аналізу інформація не є достатньо релевантною та репрезентативною

В проведення експертизи є більше ефективним (за строками або вартістю)

25. Які з перерахованих методів відносяться до експертних методів оцінювання ризику?

А рейтинг

Б метод Дельфи

В мозковий штурм

Г анкетування

Д інтерв'ю

Е тестові випробування

Є моделювання

Ж експеримент

26. Які проекти з погляду кількісного оцінювання ризику вважають безризиковими?

А за реалізації яких імовірність настання ризикових ситуацій практично дорівнює 0

Б можливий єдиний результат реалізації інновації

В не існує жодного фактору, що міг би негативно вплинути на хід і результати інновації

27. Найбільш очікуваний результат проекту, розрахований з урахуванням його ризиків, визначається

А за формулою математичного очікування як сума добутоків можливих результатів на ймовірність одержання цих результатів

Б як середнє арифметичне всіх можливих результатів

В як добуток суми можливих результатів на суму ймовірності одержання цих результатів

Г як середнє геометричне всіх можливих результатів

28. Що з погляду теорії управління ризиками показує значення коливання результату проекту?

А стандартний розкид результатів

Б ступінь невизначеності результатів

В стабільність проекту до зміни зовнішніх факторів

Г стабільність проекту до зміни внутрішніх факторів

29. Чим більший показник коливання, тим рівень ризику проекту

А вище

Б нижче

В ці показники не зв'язані між собою

30. Чи справедливе твердження, що нормальний розподіл з достатньою точністю описує всі можливі процеси діяльності?

А так

Б ні

31. Результати реалізації проекту описуються такими параметрами: збиток – 30 млн грн. (ймовірність – 10 %), збиток 10 млн грн (ймовірність 20 %), прибуток – 5 млн грн (ймовірність – 40 %), прибуток – 20 млн грн (ймовірність – 20 %), прибуток – 40 млн грн (ймовірність – 10 %). Визначте шанс беззбитковості проекту

А 39 %

Б 52 %

В 61 %

Г 48 %

32. Результати реалізації проекту описуються такими значеннями прибутку: 5 млн грн (ймовірність – 10 %), 15 млн грн (ймовірність 10 %), 50 млн грн (ймовірність – 50 %), 70 млн грн (ймовірність – 20 %), 90 млн грн (ймовірність – 10 %). Визначте ризик того, що прибуток проекту виявиться нижче 60 млн грн

А 58 %

Б 52 %

В 42 %

Г 48 %

33. Що характеризує показник ступеня ризику?

А ймовірність настання ризикової ситуації

Б математичне очікування втрат у результаті виникнення ризикової ситуації

В можливі негативні відхилення в ході реалізації проекту

34. Що характеризує показник ціни ризику?

А найбільш очікуваний результат, її корисність

Б математичне очікування втрат у результаті виникнення ризикової ситуації

В максимальні втрати в ході реалізації проекту

35. Що характеризує показник міри ризику?

А песимістична оцінка можливого результату реалізації проекту

Б математичне очікування втрат у результаті виникнення ризикової ситуації

В можливі негативні відхилення в ході реалізації проекту

36. Які зони ризику, зазвичай, виділяють під час оцінювання ризику реалізації проекту?

А безризикова зона

Б зона припустимого ризику

В зона помірному ризику

Г зона високого ризику

Д зона неприпустимого ризику

37. Крива Лоренца використовується для оцінювання показника

А рівень ризику

Б ступінь ризику

В ціна ризику

Г міра ризику.

2.3. Задачі та ситуації для самостійної роботи

Задача 1

Фірма "Кама" купує новий комп'ютер і програмне забезпечення за 25,3 тис. грн, що будуть використовуватись тільки з метою автоматизації бухгалтерського обліку. До того ж планується протягом найближчих п'яти років отримати економію витрат щодо ведення бухгалтерського обліку (за рахунок скорочення співробітників цієї служби та зменшення фонду заробітної плати) у розмірі 10 тис. грн за рік.

Визначити, наскільки доцільна такий захід, якщо середні ставки за банківськими депозитами складають 35 % річних.

Задача 2

Фірма "Макс" планує впровадити нову технологію виробництва продукції. Об'єм витрат оцінюється в 257 тис. грн. Протягом наступних семи років у результаті проведених заходів очікують отримати грошовий потік у розмірі 42,6 тис. грн. Наприкінці п'ятого року на проведення планових заходів щодо оновлення основних фондів додатково планується вкласти кошти у розмірі 37,3 тис. грн. Ліквідаційна вартість устаткування наприкінці сьомого року складе 279 тис. грн.

Визначити економічний ефект у результаті реалізації проекту, якщо кредитна ставка буде складати 12 %, рівень інфляції – 11 % і зростуть ціни на МТР на 5 %.

Задача 3

Перед реалізацією програми розвитку підприємства власний і позиковий капітал підприємства складав відповідно 98 370 і 25 150 тис. грн. Ціна джерела власних коштів – 15 %, позикових коштів – 8 %. Оптимальна для підприємства частка позикових коштів у загальному розмірі фінансування складає 32 %. Для здійснення довгострокових інвестицій необхідно додатково 24 700 тис. грн.

Визначити межу (маржинальну) ціну капіталу, спрямованого на фінансування програми, якщо: ціна власних коштів фінансування в новій структурі капіталу – 15 %, ціна позикових коштів фінансування в новій структурі капіталу – 8 %; після здійснення капітальних вкладень ціна власного капіталу збільшилась до 15,2 %, ціна позикового капіталу знизилась до 7,5 %.

Задача 4

Компанія "Браво" планує впровадити нову технологічну лінію з перероблення сільськогосподарської продукції.

Вартість устаткування складає 10 млн. грн; термін експлуатації – 5 років. У табл. 2.1 наведена загальна характеристика грошового потоку, очікуваного протягом усього терміну реалізації такого проекту.

Необхідно:

1. визначити чисту поточну вартість проекту (NPV), якщо дисконтна ставка складає 16 %;

2. в аналітичному висновку обґрунтувати доцільність ухвалення цього управлінського рішення з впровадження нової лінії.

Оцінювання доцільності вкладання інвестицій в інноваційний проект

Період часу (t), років	Грошовий потік, тис. грн	Фактор поточної вартості, коеф.	Поточна вартість, тис. грн
0	-10 000	1,0000	
1	2 980		
2	3 329		
3	3 815		
4	3 599		
5	2 121		
NPV	X	X	

Задача 5

На підставі основних даних з початкових інвестицій згідно з табл. 2.2 необхідно розрахувати такі показники для проекту впровадження нових видів послуг:

1) термін окупності цього проекту, припускаючи, що проектний грошовий потік протягом року буде рівномірним;

2) показник дисконтованого терміну окупності.

Скласти аналітичний висновок щодо ухвалення рішення.

Розрахунок поточної вартості грошових потоків

Період часу (t), років	Початкові витрати (-) і чисті грошові потоки (+, -), тис. грн	Фактор дисконтувань за ставки r, рівній 13%	Поточна вартість проектних грошових потоків, тис. грн	Поточна вартість наростаючим результатом, тис. грн
0	-1 000,0	1,0000		
1	+228,2			
2	+544,1			
3	+778,5			

Задача 6

Запланований терміну реалізації проекту – 5 років. Обсяг початкових інвестиційних витрат оцінюється в 15 960 тис. грн. Протягом терміну реалізації очікується отримувати постійні грошові потоки в розмірі 5 820 тис. грн. Використовуючи таблиці стандартних значень фактора поточної

вартості ануїтету (PVIFA), визначити внутрішню норму прибутковості (IRR) запропонованого проекту.

Задача 7

Під час впровадження проекту на підставі даних табл. 2.3 потрібно визначити:

- 1) показник чистої поточної вартості проекту, якщо дисконтна ставка 14 %;
- 2) дисконтований строк окупності проекту, якщо передбачається зниження купівельної спроможності на 15 %.

У процесі експертизи цієї пропозиції необхідно зважити, що фінансування проекту здійснюється за рахунок коштів банківського кредиту, строк погашення котрого наступить через 3 роки. Скласти аналітичний висновок про доцільність ухвалення цього рішення.

Таблиця 2.3

Оцінювання доцільності впровадження проекту

Термін часу (t), роки	Грошовий потік, тис. грн	Фактор поточної вартості, коеф.	Поточна вартість, тис. грн	Поточна вартість наростаючим підсумком, тис. грн
0	-700 000	1,0000		
1	+273 100			
2	+255 824			
3	+250 206			
4	+241 694			
NPV	X	X		

Задача 8

Пропонується визначити вибір альтернативного варіанту щодо вибору впровадження проектів (табл. 2.4). Розрахувати показник внутрішньої норми рентабельності (IRR) та строк окупності (PB) інноваційних проектів А і В та обґрунтувати вибір найбільш доцільного проекту та скласти аналітичний висновок щодо ухвалення рішення.

В процесі обґрунтування найбільш вигідного варіанта інвестицій урахувати всі можливі недоліки та переваги, якими володіють розраховані аналітичні показники.

Початкові інвестиції у наступні проекти, тис. грн*

Період часу (t), років	Проект А	Проект В
0	-100 000	-200 000
1	+68 781	+82 800
2	+68 781	+82 730
3	-	+96 860
4	-	+80 450

* – проектна дисконтна ставка дорівнює 14 %.

Задача 9

Розрахувати показники ефективності впровадження проектів А та В і скласти аналітичний висновок відносно привабливості альтернативних варіантів вкладень у ці проекти (табл. 2.5).

Початкові інвестиційні витрати (-) і грошові потоки (+, -), тис. грн*

Період часу (t), років	Проект А	Проект В
0	-150 000	-340 000
1	+9 000	+98 800
2	+60 000	+100 000
3	+150 000	+90 000
4	-	+120 000

* – проектна дисконтна ставка дорівнює 16 %.

Задача 10

На підставі початкових даних табл. 2.6 необхідно:

1) розрахувати показник: чистої поточної вартості (NPV), терміну окупності, дисконтованого терміну окупності (DPB) й індексу рентабельності (PI) проектів А, В і С;

2) скласти аналітичний висновок щодо вибору відносно привабливості альтернативних варіантів інвестицій на три запропоновані проекти.

Початкові витрати (-), і грошові потоки (+, -), тис. грн*

Період часу (t), роки	Проект А	Проект В	Проект С
0	-250 000	250 000	-250 000
1	+50 000	+200 000	+125 000
2	+100 000	+150 000	+125 000
3	+150 000	+100 000	+125 000
4	+200 000	+50 000	+125 000

* – проектна дисконтна ставка дорівнює 12 %.

Задача 11

Комерційній організації "Центр" надані два варіанти вкладень капіталу в придбання нового обладнання. Нормативний показник ефективності капіталовкладень для цього господарювального суб'єкту встановлено у розмірі 15 %.

Потрібно: вибрати найбільш економічний варіант вкладень коштів і скласти аналітичний висновок на основі проведених розрахунків. Проведення цих розрахунків за двома альтернативними варіантами здійснити в аналітичній табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Розрахунок суми наданих витрат по двом варіантам придбання нового обладнання

Показники	Капітальні вкладення	
	за варіантом 1	за варіантом 2
1. Одноразові вкладання(інвестиції), тис. грн	4 310	5 310
2. Поточні витрати (витрати на електроенергію, технічне обслуговування й експлуатацію обладнання), тис. грн	3 240	5 728
3. Приведені витрати з обладнання, тис. грн		
4. Продуктивність обладнання, шт./змін	13	22
5. Коефіцієнт приведених витрат до однакового обсягу виробництва продукції, коеф.		
6. Приведені витрати з урахуванням коефіцієнта приведених до однакового обсягу виробництва продукції, тис. грн		

Задача 12

Розрахувати поточну вартість проекту за рівнем ризику на основі даних табл. 2.8, а саме:

1. визначити NPV з використанням еквівалентів визначеності (варіант 1) і відрегульованих за рівнем економічного ризику ставок (варіант 2);
2. скласти аналітичний висновок, у якому дати порівняльну оцінку ступеня точності цим методам оцінювання рівня проектного ризику.

Таблиця 2.8

Вихідні дані для розрахунку відрегульованої за рівнем ризику чистої поточної вартості проекту

Показники	Період часу (t)			
	t = 0	t = 1	t = 2	t = 3
Початкові інвестиційні витрати, тис. грн	-975 000	-	-	-
Грошові потоки, тис. грн	X	+325 000	+487 500	+780 000
Коефіцієнти конвертування, коеф.	1,0	0,956	0,947	0,933
Відрегульована за рівнем економічного ризику дисконтна ставка, коефіцієнт	X	0,1	0,12	0,14
Безризикова дисконтна ставка, коефіцієнт	X	0,1	0,1	0,1

Задача 13

В табл. 2.9 наведені дані для проведення розрахунків щодо оцінки й аналізу ризику у проекті.

Для цього потрібно:

1. розрахувати коефіцієнти варіації у кожному році реалізації цього проекту;
2. визначити для кожного року коефіцієнт конвертування (a_t), якщо відомо, що на кожні 10 % коефіцієнта варіації a_t буде знижуватись на 0,1;
3. розрахувати з використанням методу еквівалентів визначеності показник чистої поточної вартості (NPV) проекту за умов, що безризикова дисконтна ставка дорівнює 6 %;
4. за результатами аналізу скласти письмовий висновок і обґрунтувати вибір.

Грошовий потік проекту та його імовірність, тис. грн

Розмір грошового потоку	Період часу (t)			
	t = 0	t = 1	t = 2	t = 3
Песимістичне значення	-90 500	+42 000 (0,005)	+42 000 (0,3)	+48 200 (0,4)
Заплановане значення	-90 500	+60 000 (0,9)	+75 000 (0,6)	+124 000 (0,5)
Оптимістичне значення	-90 500	+75 000 (0,005)	+90 000 (0,1)	+137 500 (0,1)

Ситуація 1

Очікувані результати під час впровадження проектів E та D наведені в табл. 2.10 та 2.11.

На основі цих даних необхідно:

1. визначити індекс рентабельності інвестицій (PI) і показник облікової норми рентабельності (ARR) проектів E і D;
2. обґрунтувати найліпший варіант інвестицій у запропонованих проектах.

Таблиця 2.10

Запланований результат реалізації проекту E*, тис. грн

Період часу (t), роки	Інвестиційні витрати (-) і обліковий прибуток (+)	Інвестиційні витрати (-) і грошові потоки
0	-150 000	-150 000
1	+30 750	+52 800
2	+40 020	+62 070
3	+50 700	+72 750
4	+62 400	+84 450

* – в ході реалізації ІП застосовується прямолінійний метод амортизації основних фондів в обсязі 22 050 тис. грн за рік, а дисконтна ставка складе 10%.

Таблиця 2.11

Заплановані результати реалізації проекту D*, тис. грн

Період часу (t), років	Інвестиційні витрати (-) і обліковий прибуток (+)	Інвестиційні витрати (-) і грошові потоки
1	2	3
0	-200 000	-200 000

1	2	3
1	+30 000	+52 800
2	+60 020	+82 070
3	+50 000	+72 750
4	+81 990	+105 450

* – в ході реалізації проекту застосовується прямолінійний метод амортизації основних фондів в обсязі 18 800 тис. грн за рік, а дисконтна ставка складе 12 %.

Ситуація 2

Підприємству "Станк" необхідно оцінити два альтернативних варіанти придбання обладнання А і В, що відрізняються один від одного корисним терміном експлуатації, продуктивністю виготовлення необхідного продукту та якістю (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Оцінювання ефективності альтернативних варіантів придбання устаткування з різними термінами експлуатації

Показники	Грошові потоки в період часу, млн грн						
	t = 0	t = 1	t = 2	t = 3	t = 4	t = 5	t = 6
A	1	2	3	4	5	6	7
1. Устаткування А							
1.1. Інвестиційні витрати	560	–	–	560	–	–	–
1.2. Поточні витрати з утримання, технічному обслуговуванні в експлуатації	X	104	104	104	104	104	104
1.3. Продуктивність устаткування А – 28 344 одиниця продукції за рік							
A	1	2	3	4	5	6	7
1.3. Продуктивність устаткування А – 28 344 одиниця продукції за рік							
1.4. Поточна вартість грошових потоків за ставкою (r), дорівнює 10 %							
2. Устаткування В							
2.1. Інвестиційні витрати	320	–	320	–	320	–	–
2.2. Поточні витрати по утриманню, технічному обслуговуванні в експлуатації	X	96	96	96	96	96	96
2.3. Продуктивність устаткування В – 23 120 одиниця продукції за рік							
2.4. Поточна вартість грошових потоків за ставкою(r), яка дорівнює 12 %							
Порівняння альтернативних варіантів інвестицій з урахуванням продуктивності устаткування							
Витратоємність на одиницю продукції за варіантом А							
Витратоємність на одиницю продукції за варіантом В							

Устаткування А розраховано на 3 роки експлуатації, проект В – на 2 роки. Найменший загальний кратний термін експлуатації складе шість років.

На підставі даних табл. 2.12 потрібно:

1. здійснити порівняльний аналіз альтернативних проектів з нерівними термінами реалізації, використовуючи спосіб оцінювання інвестицій за найменшим кратним терміном експлуатації.
2. скласти аналітичний висновок щодо вибору рішення.

Ситуація 3

Підприємство "Арка" планує придбати технологічне устаткування, необхідне для виробництва нової продукції. На підставі табл. 2.13 за двома альтернативними варіантами інвестування необхідно:

1. знайти точку беззбитковості кожного альтернативного варіанту інвестування й обсяг продажів, за якого розглянуті варіанти інвестування будуть однаково прибутковими (чи збитковими);
2. побудувати графік беззбитковості одночасно для двох варіантів щодо придбання нового устаткування;
3. визначити: рентабельність інвестицій, виходячи з таких можливих параметрів зміни попиту на продукцію, що випускається: за оптимістичним прогнозом обсяг продажів складе 130 % від точки беззбитковості (ймовірність – 0,35); очікуваний обсяг продажу планується на 20 % більше точки беззбитковості (ймовірність – 0,5); за песимістичним прогнозом обсяг продажу буде на 5 % нижче точки беззбитковості (ймовірність – 0,15);
4. розрахувати стандартне відхилення та коефіцієнт варіації показника прибутковості інвестицій за кожним варіантом;
5. в аналітичному висновку обґрунтувати вибір найбільш безпечного варіанта довгострокових інвестицій в один з інноваційних проектів.

Таблиця 2.13

Початкові дані для аналізу точки беззбитковості

Показники	Значення показника	
	Варіант 1	Варіант 2
Річні постійні витрати, грн	200 000	510 000
Змінні витрати на одиницю продукції, грн	10	6
Ціна одиниці продукції, грн	16	16
Інвестиції, грн	1 200 000	1 400 000

Ситуація 4

Провести оцінювання економічного ризику та проаналізувати вибір за запропонованими проектами на основі даних табл. 2.14. Для цього необхідно провести відповідні розрахунки, а саме:

- 1) визначити рівень ризикованості проектів А, В і С;
- 2) скласти аналітичний висновок, у якому обґрунтувати вибір найбільш безпечного варіанта інвестиційних ресурсів за усіма запропонованими проектами.

Таблиця 2.14

Розрахунок очікуваного розміру проектного грошового потоку *

№ п/п	1-й рік			2-й рік			3-й рік		
	CF, тис. грн	Імовір- ність, коэф.	Зваже- ний розмір	CF, тис. грн	Імовір- ність, коэф.	Зваже- ний розмір	CF, тис. грн	Імовір- ність, коэф.	Зваже- ний розмір
Проект А									
1.1	1500,5	0,5		200	0,5	1500,5	150	0,5	
1.2	180	0,5		250	0,5		180	0,5	
Очікувана величина				X	X		X	X	
Проект В									
2.1	205	0,6		250	0,5		250	0,7	
2.2	314	0,4		250	0,5		280	0,3	
Очікувана величина				X	X		X	X	
Проект С									
3.1	166	0,6		180	0,6		200	0,5	
3.2	135	0,4		150	0,4		190	0,5	
Очікуваний величина				X	X		X	X	

* – одноразові інвестиційні витрати рівні для всіх проектів і складають 400 тис. грн; проектна дисконтна ставка для всіх проектів дорівнює 12 %.

Ситуація 5

Інноваційний проект завершився розробленням нового програмного продукту. Адміністрація компанії розглядає кілька сценаріїв поводження на ринку: здійснювати або не здійснювати попередні дослідження ринку (конкурентного оточення, тенденцій розвитку галузі й ін.); негайно продати свою розробку великій конкуруючій фірмі з більш розгалуженою дилерською мережею або самостійно почати її реалізацію на ринку.

Фахівці маркетингового відділу та фінансово-економічних служб компанії оцінили суб'єктивні ймовірності одержання грошового потоку після оподаткування для кожної можливої ситуації.

На підставі даних табл. 2.15 необхідно:

1. обґрунтувати з використанням метода "дерево рішень" найбільш привабливі для компанії варіанти поведінки на ринку;
2. скласти аналітичний висновок щодо вибору альтернативних рішень.

Таблиця 2.15

Показники NPV грошових потоків інноваційного проекту та їхня вірогідність за кожної економічної ситуації, тис. грн

Прогнозований рівень попиту	Рішення ухвалюються без проведення маркетингових досліджень		Рішення ухвалюються з урахуванням результатів маркетингових досліджень			
			Сприятлива ситуація на ринку (0,55)		Несприятлива ситуація на ринку (0,45)	
	Альтернативні рішення		Альтернативні рішення		Альтернативні рішення	
	Продати іншій фірмі	Самостійно реалізувати	Продати іншій фірмі	Самостійно реалізувати	Продати іншій фірмі	Самостійно реалізувати
Високий	+6 120	+20 400 (0,5)	+7 625	+17 000 (0,75)	+1 725	+17 000 (0,2)
Середній	+6 120	+9 600 (0,2)	+7 625	+3475 (0,2)	+1 725	+3 475 (0,75)
Низький	+6 120	-8 500 (0,3)	+7 625	-10400 (0,05)	+1 725	-10 400 (0,05)

Ситуація 6

Провести оцінювання щодо реалізації проекту та рівня ризикованості інвестування у цей проект (табл. 2.16).

Це потребує визначення:

1. оцінити з використанням показника NPV і методу "дерево рішень" найбільш вірогідний результат реалізації проекту, якщо початкові інвестиційні витрати дорівнюють 420 тис. грн, а проектна дисконтна ставка – 14 %;
2. скласти аналітичний висновок, у якому слід надати характеристику рівня ризикованості наданого варіанту інвестицій.

Грошові потоки (CF) проекту та їх ймовірність

Перший рік	Другий рік	Третій рік
84,0 тис. грн (0,5)	Коли CF за 1-й рік буде дорівнювати 84,0 тис. грн, то в 2-му році CF складе 100,8 тис. грн (0,6) або 79,8 тис. грн (0,4)	Коли CF за 2-й рік буде порівняно 100,8 тис. грн, то в 3-му році CF складе 294,0 тис. грн (0,7) або 210 тис. грн (0,3) Коли CF за 2-й рік буде дорівнювати 79,8 тис. грн, то в 3-му році CF складе 105,0 тис. грн (0,6) або 63,0 тис. грн (0,4)
155,0 тис. грн (0,5)	Коли CF за 1-й рік буде дорівнювати 155,0 тис. грн, то в 2-му році CF складе 210,0 тис. грн. (0,6) або 176,4 тис. грн. (0,4)	Коли CF за 2-й рік буде дорівнювати 210,0 тис. грн, то в 3-му році CF складе 399,0 тис. грн (0,7) або 231,0 тис. грн (0,3) Коли CF за 2-й рік буде дорівнювати 176,4 тис. грн, то в 3-му році CF складе 117,6 тис. грн (0,6) або 92,4 тис. грн (0,4)

Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи

Система показників оцінювання ефективності проектів – відповідальний етап у процесі ухвалення рішень. Від того наскільки неупереджено та різнобічно проведене це оцінювання, залежать терміни повернення вкладеного капіталу, варіанти альтернативного його використання. Раніше використовувані показники ефективності мали певні недоліки: не враховували фактор часу (ні прибуток, ні обсяг інвестованих коштів); для розрахунку використовувався тільки прибуток; проводилось тільки одностороннє оцінювання (суми прибутку й інвестицій).

1. Метод розрахунку чистого приведеного ефекту (NPV) заснований на порівнянні величини вихідних інвестицій із загальною сумою дисконтованих грошових надходжень, які генеруються величиною вихідних інвестицій протягом прогнозованого терміну.

Так, наприклад, прогноз початкових інвестицій буде генеруватися на протязі n років: річні надходження $P_1, P_2, P_3 \dots P_n$. Загальна накопичена величина дисконтованих прибутків (PV) і чистий приведений ефект (NPV) розраховуються за формулами:

$$PV = \sum_{k=1}^n \frac{P_k}{(1+r)^k}, \quad (1)$$

$$NPV = \sum_{k=1}^n \frac{P_k}{(1+r)^k} - IC, \quad (2)$$

де P_k – прогнозований річний дохід, тис. грн;

r – дисконтна ставка;

IC – величина вихідних інвестицій, тис. грн.

Якщо за проектом передбачається не разове вкладення, а послідовне інвестування на протязі m -років, то формула розрахунку NPV модифікується у такий спосіб:

$$NPV = \sum_{k=1}^n \frac{P_k}{(1+r)^k} - \sum_{j=1}^m \frac{IC}{(1+i)^j}, \quad (3)$$

де i – прогнозований середній рівень інфляції.

Універсальна формула розрахунку чистого наведеного ефекту (NPV) проекту дозволяє оцінити цю величину в разі неоднакового інфляційного очікування доходів і витрат. Формула дозволяє одночасно робити інфляційну корекцію грошових потоків і дисконтування на основі середньозваженої вартості капіталу, який містить інфляційну премію:

$$NPV = \sum_{t=1}^t \frac{\left[\left(R_t \prod_{r=1}^t (1+i_r) - C_t \prod_{r=1}^t (1+i_k) \right) \times (1-T) + D_t \times T \right]}{(1+K)^t} - IC, \quad (4)$$

де R_t – номінальна виручка t -го року, яка оцінюється для безінфляційної ситуації, тобто в цінах базового періоду;

i_r – темпи інфляції доходу r -го року;

C_t – номінальні грошові витрати t -го року в цінах базового періоду;

i_k – темпи інфляції витрат r -го року;

T – ставка податку на прибуток;

D_t – амортизаційні відрахування t -го року;

IC – першочергові інвестиції;

K – середньозважена вартість капіталу, яка враховує інфляційну премію.

Якщо $NPV > 0$, то проект слід ухвалити. У цьому випадку інвестор отримує очікуваний прибуток.

Якщо $NPV < 0$, то проект слід відхилити. Власник фірми отримає збитки замість очікуваного результату.

Якщо $NPV = 0$, то проект не прибутковий і не збитковий. У цьому випадку власник підприємства не отримує прибутку, але і не отримує збитків, водночас за рахунок реалізації проекту розшириться номенклатура та зростуть обсяги виробництва.

2. Метод розрахунку індексу прибутковості (рентабельності) інвестицій (PI):

$$PI = \sum_{k=1}^n \frac{P_k}{(1+r)^k} : IC. \quad (5)$$

Якщо $PI > 1$, то проект слід прийняти;

$PI < 1$ – проект слід відхилити; $PI = 1$ – проект не прибутковий і не збитковий.

Індекс рентабельності характеризує дохід на одиницю витрат (грн / грн). Саме цей критерій найкращий, якщо потрібно впорядкувати незалежні проекти для формування оптимального портфеля у разі обмеженості загального обсягу інвестицій.

3. Метод розрахунку норми рентабельності інвестицій (IRR).

Під нормою рентабельності інвестицій мається на увазі така ставка дисконтування, за якої $NPV = 0$.

$$IRR = r, \text{ за яким } NPV = f(r) = 0.$$

Зміст розрахунку цього коефіцієнта під час аналізу інвестицій, які плануються, полягає в такому: IRR показує максимально допустимий відносний рівень витрат, які можуть бути асоційовані з цим проектом.

Для розрахунку даного показника використовуються формули:

$$IRR_1 = r_1 + \frac{f(r_1)}{f(r_1) - f(r_2)} \times (r_2 - r_1) \quad (6)$$

або

$$IRR_2 = r_1 + \frac{f(NPV_1)}{f(NPV_1) - f(NPV_2)} \times (r_2 - r_1), \quad (7)$$

де r_1 – значення табульованого коефіцієнту дисконтування, за якого $f(r_2) > 0$ ($f(r_1) < 0$);

r_2 – значення табульованого коефіцієнту дисконтування, при якому $f(r_2) < 0$ ($f(r_1) > 0$);

r_1 – значення табульованого коефіцієнту дисконтування, який мінімізує позитивне значення NPV , тоді $f(r_1) = \min\{f(r_1) > 0\}$;

r_2 – значення табульованого коефіцієнту дисконтування, який максимізує позитивне значення NPV , тоді $f(r_2) = \max\{f(r_2) < 0\}$.

4. Найпростіший і найпоширеніший у світовій аналітичній практиці **метод визначення терміну окупності інвестицій (PP)**. Алгоритм розрахунку терміну окупності залежить від рівномірності розподілу прогнозованих доходів від інвестицій:

а) якщо дохід розподілений за роками рівномірно:

$$PP = \frac{IC}{PP}, \quad (8)$$

де PP – середньорічний розмір прибутку;

б) якщо дохід розподілено нерівномірно, то PP розраховується прямим підрахунком кількості років, протягом яких інвестиції будуть погашені кумулятивним доходом. Загальна формула буде мати вигляд:

$$PP = n, \text{ за якого } \sum_{k=1}^n P_k > IC. \quad (9)$$

Показник (PP) відображає кількість базових періодів, за які початкові інвестиції будуть повністю повернені.

5. Метод розрахунку коефіцієнта ефективності інвестицій (ARR). Алгоритм розрахунку дуже простий, що і визначає широту його використання як показника, на основі такої формули:

$$ARR = \frac{PN}{1/2(IC - RV)}, \quad (10)$$

де PN – середньорічний прибуток;

RV – залишкова або ліквідаційна вартість.

2.4. Індивідуальне науково-дослідне завдання

На основі аналізу та дослідження літературних й інших джерел, досвіду підприємств і підготовки до проходження переддипломної практики на конкретному підприємстві (об'єкту проходження дипломної практики) обґрунтувати рекомендації та пропозиції щодо управління ризиками проектів розвитку підприємства. Основні рекомендації й етапи дослідження для виконання завдання наведено у табл. 2.17 та на рис. 2.1 – 2.3.

Розгляд ризиків проектів перспективного розвитку на підприємстві

№ п/п	Напрямок проекту	Етапи дослідження
1	Пошук цільового ринку для перспективного розвитку (рис. 2.1)	1. Аналіз факторів виникнення ризиків. 2. Можливі наслідки. 3. Передумови, що збільшують імовірність несприятливих подій (чинники ризику)
2	Розроблення та виведення нового товару (чи послуги) на ринок (рис. 2.2)	1. Формування і добір ідей. 2. Розроблення конструкторського задуму товару (послуги) та його перевірка. 3. Аналіз цільового ринку та розроблення стратегії маркетингу з виведення товару на ринок і подальшої його реалізації. 4. Аналіз можливостей виробництва (надання послуг) і збуту (реалізації). 5. Розроблення товару (послуги) (фізичне втілення конструкторського задуму у новий продукт чи характеристика послідовності створення послуги). 6. Випробування товару (послуги) в ринкових умовах. 7. Розгортання комерційного виробництва товару чи надання послуги
3	Оцінювання ризику у ході вибору партнерів для ділового співробітництва під час реалізації проектів розвитку підприємства (рис. 2.3)	1. Виділення оціночних критеріїв і їхнє ранжування щодо конкретної ситуації (ранжування) експертним методом. 2. Визначення вагових характеристик оціночних критеріїв для кожного з можливих ділових партнерів (зважування). 3. Комплексне оцінювання ділових партнерів з урахуванням рангів і вагових характеристик оціночних критеріїв, ухвалення рішень (комплексне оцінювання)

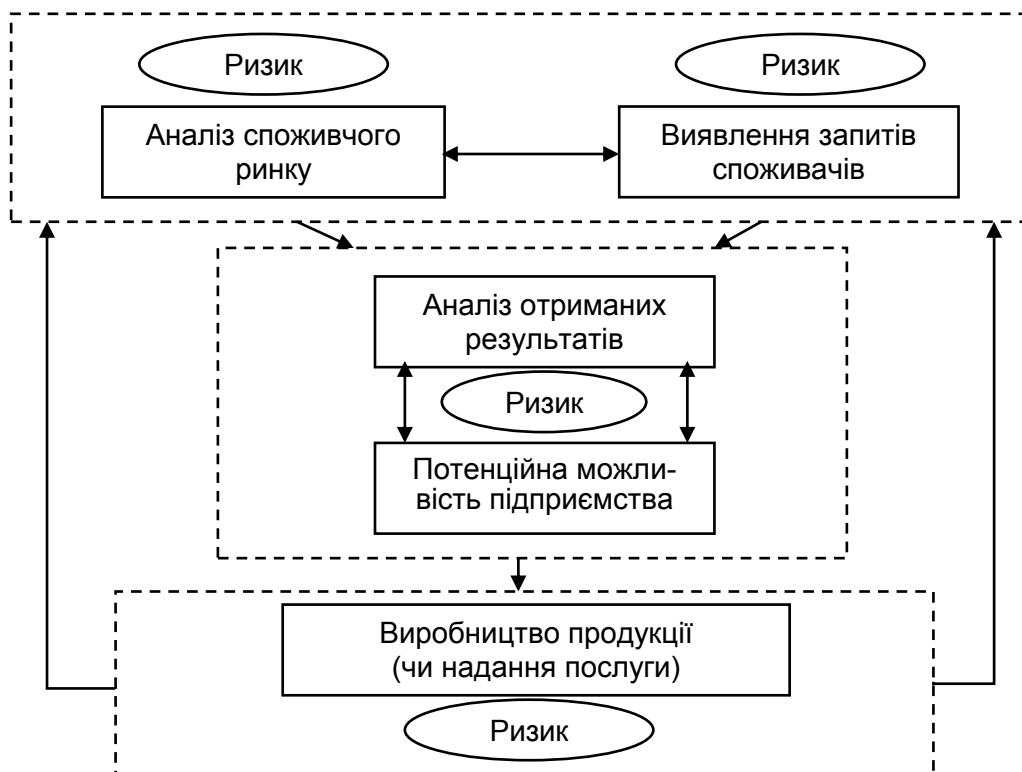

Рис. 2.1. Пошук цільового ринку для перспективного розвитку

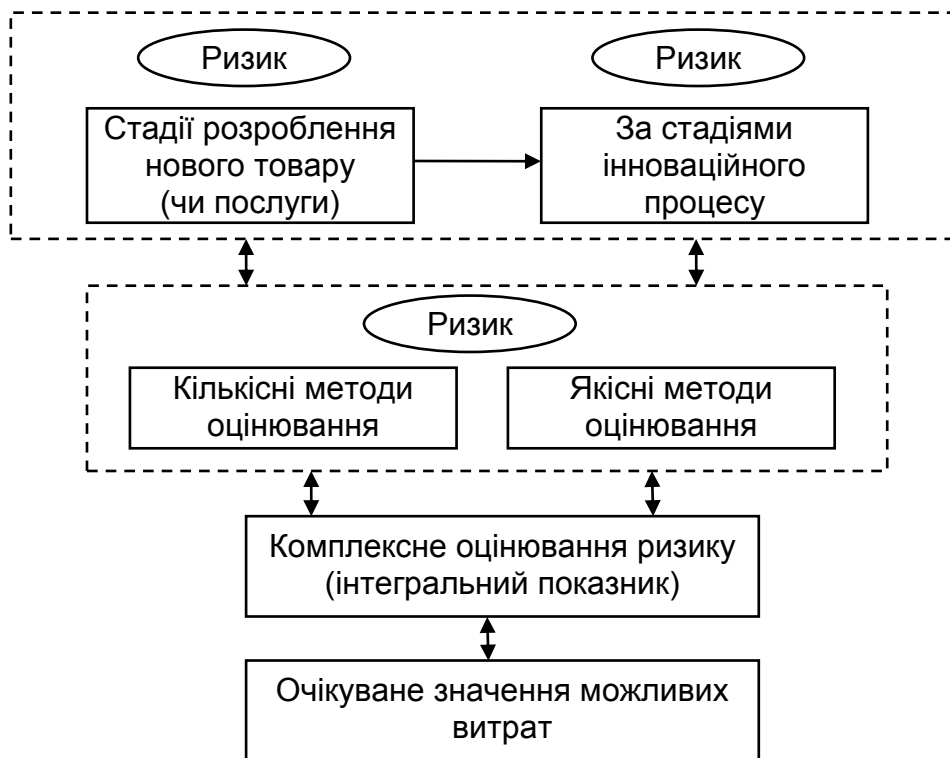

Рис. 2.2. Розроблення і виведення нового товару (чи послуги) на ринок з урахуванням факторів ризику

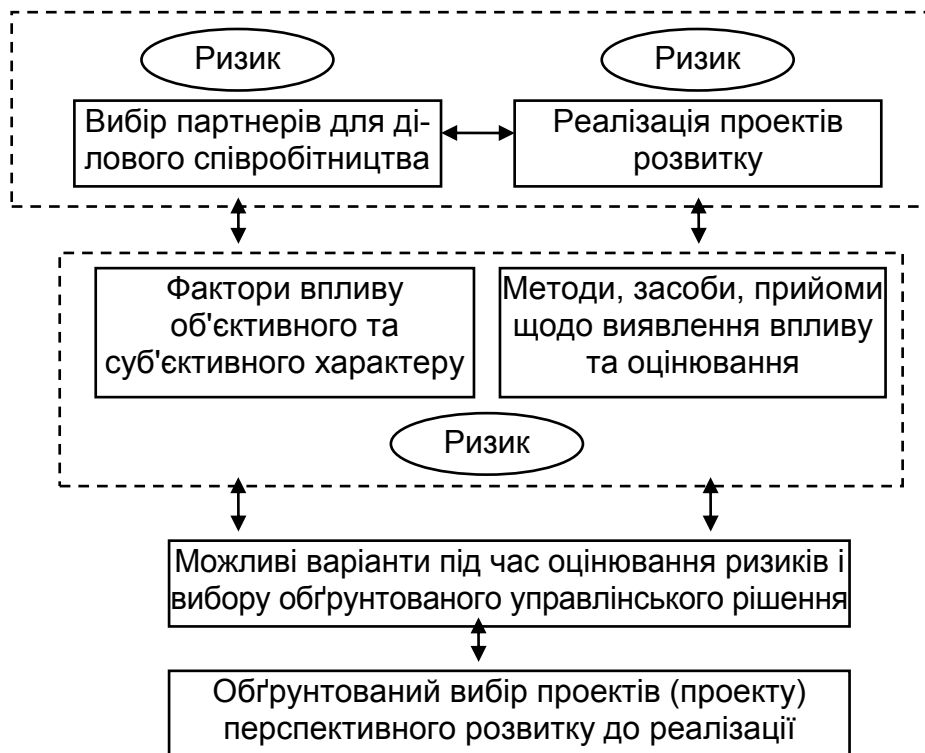

Рис. 2.3. Вибір партнерів для реалізації проектів

У процесі виконання цього індивідуального завдання студент повинен самостійно визначитися: 1) на який цільовий ринок передбачається виходити та з яким конкретним товаром (чи послугою); 2) вибрати два проекти перспективного розвитку для оцінювання ризиків під час вибору партнерів для ділового співробітництва у процесі реалізації цих проектів.

Додається рекомендований список літератури, методичний підхід і методичні рекомендації.

Завдання слід оформити відповідним чином і здати на перевірку викладачу. Після перевірки індивідуальне завдання слід захистити. Узагальнена оцінка складається з результатів перевірки індивідуального завдання та захисту студентом цієї роботи.

Рекомендована література

Основна

1. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємстві / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – Київ : КНЕУ, 2004. – 480 с.

2. Гранатуров В. М. Ризики підприємницької діяльності: проблеми аналізу / В. М. Гранатуров, О. Б. Шевчук. – Київ : Зв'язок, 2000. – 150 с.

3. Клименко С. М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч. посіб. / С. М. Клименко, О. С. Дуброва. – Київ : КНЕУ, 2015. – 252 с.

4. Концептуальні засади управління підприємством як економічною системою : [монографія] / [В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, С. К. Потьомкін та ін.] ; за заг. ред. В. О. Коюди. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2007. – 416 с.

5. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч. посіб. / Т. С. Клебанова, О. В. Мілов, С. В. Мілевський та ін. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. – 262 с.

6. Пономаренко В. С. Прийняття управлінських рішень на підприємстві: процесний підхід : наукове видання / В. С. Пономаренко. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2005. – 238 с.

Додаткова

7. Андрійчук В. Г. Менеджмент прийняття рішень і ризик : [навч. посіб.] / В. Г. Андрійчук, Л. Бауер. – Київ : КНЕУ, 1998 – 304 с.

8. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни / А. П. Альгин. – Москва : Мысль, 1989. – 187 с.
9. Бабаскин С. Я. Инновационный проект: методы отбора и инструменты анализа рисков : [учеб. пособ.] / С. Я. Бабаскин. – Москва : Изд. "Дело" АНХ, 2009. – 240 с.
10. Баранчев В. П. Управление инновационными проектами (стратегии прорыва хайтек-продуктов): [науч.-практич. пособ.] / В. П. Баранчев. – Москва : ООО Фирма "Благовест-В", 2007. – 192 с.
11. Балдин К. В. Управление рисками в предпринимательстве / К. В. Балдин, С. Н. Воробьев. – Москва : Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2005. – 770 с.
12. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : [учебный курс] / И. А. Бланк. – Київ : Эльга; Ника-Центр, 2005. – 653 с.
13. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту: [підручник] / Є. Брігхем ; [пер. з англ.]. – Київ : "Молодь", 1997. – 1000 с.
14. Внукова Н. М. Управління ризиком лізингових операцій: [науково-методичні рекомендації] / Н. М. Внукова. – Харків: ХНЕУ, 1997. – 48 с.
15. Внукова Н. М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики / Н. М. Внукова. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2006. – 180 с.
16. Грачева М. В. Анализ проектных рисков : [учеб. пособ. для вузов] / М. В. Грачева. – Москва : ЗАО "Финстатинформ", 1999. – 216 с.
17. Гриньова В. М. Тлумачний словник економічних термінів / В. М. Гриньова, В. О. Коюда. – Харків : Гриф, 2001. – 184 с.
18. Давыдов С. Б. Об оценке инвестиционного риска / С. Б. Давыдов // Риски в рыночной экономике: тематическое досье. – 1995. – № 5. – С. 56–74.
19. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком : проблеми, концепції, методи: [навч. посіб.] / С. М. Ілляшенко. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2003. – 278 с.
20. Інвестиційний менеджмент / [В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко та ін.]. – [2-ге вид. допрац. і доп.]. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 664 с.
21. Клебанова Т. С. Теория экономического риска / Т. С. Клебанова, Е. В. Раевнева. – Харьков : ИД "ИНЖЭК", 2003. – 152 с.
22. Коюда В. О. Система управління економічними ризиками на підприємстві // Економіка розвитку. – 2006. – № 2 (38). – С. 67–71.

23. Куликова Е. Е. Управление рисками. Инновационный аспект / Е. Е. Куликова. – Москва : Изд. "Бератор Пабблишинг", 2008. – 204 с.
24. Лапуста М. Г. Риски в предпринимательской деятельности / М. Г. Лапуста, Л. Г. Шаршукова. – Москва : Инфра-М, 1998. – 223 с.
25. Лепейко Т. І. Інноваційний менеджмент : [навч. посіб.] / Т. І. Лепейко, В. О. Коюда, С. В. Лукашов. – Харків : ВД "ІНЖЕК", 2005. – 440 с.
26. Мамаева Л. Н. Управление рисками : [учеб. пособ.] / Л. Н. Мамаева. – Москва : Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2009. – 256 с.
27. Моделирование рискованных ситуаций в экономике и бизнесе : [учеб. пособ.] / А. М. Диброва, Б. А. Лагоша, Е. Ю. Хрусталева и др. ; под ред. Б. А. Лагоши. – Москва : Финансы и статистика, 2001. – 224 с.
28. Мороз О. В. Оптимальне управління економічними системами в умовах невизначеності та ризику / О. В. Мороз. – Вінниця : Універсум-Вінниця, 2003. – 177 с.
29. Олексюк О. С. Моделювання прийняття ризикованих фінансових рішень : [монографія] / О. С. Олексюк. – Київ : Вища школа, 1998. – 330 с.
30. Первозванский А. А. Финансовый рынок – расчет и риск / А. А. Первозванский. – Москва : Инфра-М, 1994. – 148 с.

Зміст

Вступ.....	3
1. Загальні методичні рекомендації.....	4
2. Завдання для самостійної роботи студентів	10
2.1. Тести для самостійної роботи.....	10
2.2. Тестові питання для самостійної роботи	21
2.3. Задачі та ситуації для самостійної роботи	27
2.4. Індивідуальне науково-дослідне завдання.....	42
Рекомендована література	45
Основна	45
Додаткова.....	45

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 073 "Менеджмент"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Коюда Віра Олексіївна**
Костіна Ольга Миколаївна

Відповідальний за видання *В. О. Коюда*

Редактор *А. С. Ширініна*

Коректор *Т. А. Маркова*

План 2017 р. Поз. № 66 ЕВ. Обсяг 49 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*